

*Шевчук Володимир Олександрович,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри аудиту та підприємництва,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

УКРАЇНСЬКЕ ВИКРИТТЯ ПРИРЕЧЕНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МАРКСИЗМУ

Другий рік поспіль тривають події, пов'язані з ушануванням імені й доробку Карла Маркса. Минулого року вони були приурочені до 150-річчя появи першого тому «Капіталу», рік нинішній ознаменований відзначенням 200-ліття з дня народження класика. Урочистості з нагоди згаданих ювілеїв відбуваються і в Україні, яка у ХХ ст. зазнала особливо руйнівного практикування марксизму і нині продовжує перебувати під деструктивним впливом наслідків утілення марксистських ідей. Деякі з популярних ЗМІ та окремі заклади вищої освіти (ЗВО) вшанували ім'я і доробок К. Маркса.

Сучасна українська редакція Вікіпедії вказує, що Карл Маркс – це німецький філософ-матеріаліст, теоретик-суспільствознавець, політеконом, політичний журналіст-публіцист; протагоніст робітничого соціалістичного руху та один із засновників Першого Інтернаціоналу [1]. У програмі Круглого столу, приуроченого провідним столичним ЗВО економічного спрямування до 200-ліття з дня народження класика марксизму, зазначається, що «... сьогодні марксизм втратив ту популярність, яку мав у другій половині ХІХ та протягом ХХ ст.», а «... науковий інтерес до марксистського вчення наразі змінений на критику його засадничих положень та політичних висновків, особливо у пострадянських та постсоціалістичних країнах». Водночас наголошується, що і «... зараз його ідеї викликають інтерес, по-різному інтерпретуються, досліджуються у наукових працях сучасних учених і політичних діячів» [2].

У ювілейному інтерв'ю популярному ЗМІ один із науковців-економістів порушує питання, чому наше ставлення до Маркса має бути винятком? Він підкреслює, що «... інтегруватися у світоглядну структуру Заходу без урахування того, що в ній був і залишається як впливовий суб'єкт Маркс, неможливо». І акцентує увагу на тому, що «замовчувати цю проблему неможливо» [3]. Відповіді на питання, порушені дослідником економічної думки, який послідовно позиціонує К. Маркса протягом кількох десятиліть, наголошуючи на гуманістичних домінантах марксизму [4], потребують:

1. Сучасного аналізу неупередженої позиції, котра дозволяє з'ясувати справжнє ставлення класика марксизму до «реакційних» та «контрреволюційних» класів і націй, включаючи українство та українське селянство.

2. Визнання фундаментальності природничих засад, на яких базується конструктивність критики економічної складової марксизму, послідовно здійснювана українськими інтелектуалами.

3. Окреслення перспектив розвитку загальнолюдської економічної думки з урахуванням доробку українських інтелектуалів та визначеного ними місця марксизму у світовій економічній спадщині.

Водночас інтерес до марксистської спадщини, на зростання якого вказують її симпатичні, і нове її прочитання, до якого вони закликають, потребує насамперед з'ясування, чи були гуманістичними позиції К. Маркса. Слід зазначити, що апологети марксизму зазвичай розмежують чи навіть протиставляють молодого К. Маркса зрілому, особливо, коли мова заходить про марксистську ідею «реального гуманізму». Адже марксистські доктрини, зокрема теорія класової боротьби, спростовують гуманістичні виміри марксизму.

Як один із авторів «Маніфесту комуністичної партії» молодий К. Маркс вказував, що «з усіх класів, які протистоять тепер буржуазії, тільки пролетаріат являє собою дійсно революційний клас. Всі інші класи занепадуть і знищаться... Її (буржуазії – *Авт.*) загибель і перемога пролетаріату однаково неминучі» [5, с. 107–108]. Крім буржуазії, реакційним класом, приреченим на загибель і знищення, за марксистською версією класової боротьби, є селянство. Відтак зрілий К. Маркс наголошує, що «... селянська власність становить найбільшу перешкоду для націоналізації землі» [6, с. 292]. Тут варто бачити один із витоків доктрини обезземелення селян, яка понині продовжує набирати дедалі більшого розмаху.

Іншим проявом «реального гуманізму» є те, що пролетаріат, який протистоїть реакційній буржуазії та контрреволюційному селянству, згідно з теорією класової боротьби, в сукупності складає основу націй, котрі теж приречені на знищення. Молодий К. Маркс разом зі співавтором вже згаданого «Маніфесту...» вказували, що «... національне відособлення і протилежність народів все більше і більше зникають уже з розвитком буржуазії... Панування пролетаріату ще більше прискорює їх знищення» [5, с. 112]. Тоді ж найвідданіший соратник К. Маркса Ф.Енгельс наголошував, що з лиця землі зникнуть не лише реакційні класи і династії, але і цілі реакційні народи [7, с. 176].

Ідею «реального гуманізму» перекреслює, зокрема, властива марксистові слов'янофобія. Ще замолоду К. Маркс і Ф.Енгельс утвердилися в поглядах на слов'янство як на спільноту народів, що належать до найбільш реакційних. Потужною складовою слов'янства на той час було українство – народ, репрезентований селянством як одним із «найконтрреволюційніших» класів. Так Ф.Енгельс негативно відгукнувся про Слов'янський конгрес – з'їзд представників слов'янських народів Австрійської імперії, що зібрався 1848 р. у Празі. Скликаний за ініціативою П. Шафарика і Й. Єлачича, він мав на меті протиставитися проголошеному об'єднанню всіх німецьких земель Німеччини й Австрії, включно з Чехією.

Ідея панславізму дратувала основоположників марксизму, котрі якраз у той час утверджували свій «Маніфест...», заснований на ідеї єднання пролетарів усіх країн. Ф.Енгельс цинічно іменував слов'ян фантастичною національністю і пророкував, що в перспективі відбудеться «безжалісна боротьба не за життя, а за смерть» зі слов'янством, яке зрадило революцію, боротьба за знищення і безжалісний тероризм ... в інтересах революції [8, с. 297–298].

За об'єктивними законами буття ці й подібні дії засновників марксизму та продовжувачів їх справи – аж до сучасних апологетів і симпатиків – не могли не викликати спротиву і протидії. Ніби за іронією долі в середовищі якраз

українства з'являється знання, яке стає початком спростування вироку, виголошеного класиками марксизму реакційним класам і реакційним народам. Це знання водночас викриває приреченість економічної складової марксизму та його світоглядної системи загалом. В історії світової економічної думки понині продовжує домінувати нав'язане їй уявлення, що ніби фізіократи є «батьками політичної економії». Ця позиція належить К. Марксу [9]. Насправді же «батьками фізичної економії» є французькі фізіократи [10, с. 224]. Адекватна сутності суспільно-господарських явищ європейська фізіократія на час її виникнення не мала відповідних природознавчих підтверджень [10, с. 482]. А належне їй пріоритетне місце у світовому економічному надбанні невдовзі було витіснене політичною економією. Проте остання також не спиралася на досягнення тодішнього природознавства.

Наміри зробити це свого часу декларував доктор Сергій Подолинський. У відомому фахівцям листі до К. Маркса від 8 квітня 1880 року український учений вказав на свою спробу «погодити додаткову працю з пануючими фізичними теоріями» [5, с. 64]. Зверхньо потрактована Ф. Енгельсом думка про те, ніби С. Подолинський «поплутав фізичне з економічним» і збився на манівці, донині тлумачиться переважно спекулятивно, спотворюючи сутність «дуже цінного відкриття» українця [5, с. 66]. Бо насправді С. Подолинський не поплутав, а поєднав фізичне з економічним. Більш того: започаткувавши у світовій економічній науці парадигму фізичної економії, він став фундатором її української наукової школи [10, с. 399; 12].

Добре відомий фахівцям аналіз джерел і складових марксизму здійснений понад 100 років тому найпослідовнішим російським апологетом, теж «великим гуманістом». Цей аналіз закономірно спирався на позиції, що перебували в рамках марксистської доктрини. Його результати вказували на витоки економічної складової із класичних англійських політико-економічних джерел, а теорія додаткової вартості К. Маркса іменувалася нарижним каменем марксизму. Іншим наслідком цього аналізу, згодом названого марксизмом-ленінізмом, був висновок про неминучість пролетарської революції і встановлення диктатури пролетаріату, яка відбувається у процесі втілення всесвітньо-історичної місії робітничого класу.

На переконання сучасного українського інтелектуала М. Руденка, зазначені «досягнення» марксизму насправді виявляються вкрай препарованими положеннями англійської політичної економії. Хибність доктрини К. Маркса полягає в абсолютизації відносного [10, с. 405], бо з теорії А. Сміта він бере лише два елементи: абсолютизовану працю, ставлячи її над природою і вигадуючи «суспільну субстанцію» як джерело додаткової вартості [10, с. 469], та абсолютизовану класифікацію поділу суспільства на класи [10, с. 237]. Апофеозом економічної думки, за визнанням згаданого апологета марксизму, є «Капітал», присвячений вивченню устрою тодішнього капіталістичного суспільства. М. Руденко у своїх нарисах з фізичної економії наголошує, що через усю його книжку проходить безкомпромісна критика «Капіталу» Маркса [10, с. 26].

В умовах зростання глобальних загроз дедалі нагальнішим є подальший розвиток фізичної економії, насамперед української наукової школи. Завдяки її

утвердженню окреслюється повноцінне бачення світового економічного надбання. Його творення потребує: 1) імплементації доробку подвижників української економіко-філософської школи в історію національної і світової економічної думки та історію інтелектуальної спадщини; 2) демонстрування світові національних фізико-економічних надбань, що є рятівними як для українства, так і для людства загалом; 3) викриття на цій основі як апологетики марксистських доктрин, так і сучасних проявів західного марксизму, які не усувають його приреченості через смертоносний зміст економічного знання.

Окреслювати підходи до побудови моделі прийдешнього суспільно-господарського устрою належить, спираючись на варіант формули енергії прогресу М. Руденка, що описує майбутнє людства.

Список використаних джерел

1. Карл Маркс. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карл_Маркс
2. Економічна спадщина К. Маркса: погляд через призму століть / Зб. матеріалів Всеукр. Круглого столу (25 квітня 2018 р.). Київ: КНЕУ, 2018. 232 с.
3. Гальчинський А. Нове прочитання Маркса – одне з найважливіших завдань нашого часу // Дзеркало тижня. 13.05.2018. Вип. 17.
4. Гальчинский А. Маркс и современный мир: Гуманистическая доминанта. Київ: Либідь, 2015. 328 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Маніфест комуністичної партії // Вибрані твори: в 3 т. Київ: Політвидав України, 1977. Т. 1. С. 97–130.
6. Маркс К.. Націоналізація землі // Маркс К., Энгельс Ф. Вибрані твори: в 3 т. Київ: Політвидав України, 1977. Т. 2. С. 290–293.
7. Энгельс Ф. Борьба в Венгрии / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения: в 50 т. Москва: Политиздат, 1957. Т. 6. С. 289–306.
8. Энгельс Ф. Демократичний панславізм / Маркс К., Энгельс Ф. Твори: у 50 т. Київ: Держполітвидав України, 1959. Т. 4.
9. Маркс К. Капитал. Теории прибавочной стоимости / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. Москва: Политиздат, 1962–1964. Т. 26, Ч. 1. С. 12.
10. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. Київ: Кліо, 2015. 680 с.
11. Подолинський С. Вибрані праці / упорядник Л. Я. Корнійчук. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
12. Шевчук В. Українська наукова школа фізичної економії // Економічна енциклопедія. Тернопіль: Академія, 2002. Т. 3. С. 722–725.
13. Шевчук В. О. Економічна складова марксизму з погляду фізичної економії: природничі засади викриття недостатності політичної економії / Економічна спадщина К. Маркса: погляд через призму століть: зб. матеріалів Всеукр. Круглого столу (25 квітня 2018 р.). Київ: КНЕУ, 2018. С. 108–115.